

mert ember, remélheti, hogy esetleg segítenek rajta. Csakhogy a segítség, mint a ponyvaregényekben és a tucatfilmekben, az utolsó pillanatban érkezik. Emiatt és az iratoknak várható alapos átvizsgálása következtében, valamint az előző hónapok tapasztalatainak birtokában minden kihetetlennek tetszik. Az életmentő szándékú ember ismeretlen, miként a sorban álló reménykedőknek a sorsa is. Ügyszólván bármely pillanatban minden lehetséges, anélkül, hogy az ember legalább utólag megtudhatná: mi és miért lökdösi előre, s hogy ez az „erőltetett menet” kedvez-e legalább valamennyit érdekeinek.

Ahhoz viszonyítva, hogy a mű egyes szám első, illetve harmadik személyben íródott, meglepően gyakoriak benne a kérdő mondatok, mint a bizonytalanság és a kételkedés kifejezései. A váratlan nagy megpróbáltatások mindent a visszájára fordítanak: a nagyra hivatott művész csupán gúnyolódni képes saját magán. A humor, mint — helyzetől függően — az önvédelem fontos eszköze, a *Rámpa* főhősének tudatműködéséből sem hiányzik. Üdvös hatását az olvasó is észlelheti, mivel a szöveg az esszémonológoknak köszönhetően nem könnyű olvasmány. Viszont annál magával ragadóbb, lenyűgözőbb.

VAJDA Gábor

LUKÁCS METAMORFÓZISA

Nagy András: *Kedves Lukács*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1984

Nagy András *Kedves Lukács* c. könyvét igen vegyes érzelmekkel forgatja a kíváncsiskodó, aki, végigolvastván a művet, alig tud egy kaján mosolyt elnyomni: szegény Lukács, ezt se gondolta volna! Tudós, elmélyült, kritikai és elemző tanulmány „témája” helyett regényhőssé „lépett elő”. A nővé változó Teiresias Ovidiusnál kevésbé meglepő, mint Lukács György, a XX. századi magyar szellemi élet egyik legjelentősebb, európai hírvé képviselője tragikus végű szerelmi regény főhősének alakjában.

E metamorfózis talán azért kelt a szükségesnél nagyobb figyelmet, mert évek óta mély hallgatás övezi Lukács személyiségét, s az olvasó — hiú ábrándokba merülve — abban a hiszemben veszi kézbe a könyvet, hogy talán az „oldódás” első jelét keresheti benne. Hamarosan rá kell azonban jönnie tévedésére. A fülszöveg ugyan azt ígéri, hogy Nagy András könyve „minden bántó ítélkezés nélkül olyan képet fest — többek között — a művészetfilozófus személyiségfejlődésének ezen döntő szakaszáról, amelyet az eljövendő Lukács-kutatók bizonyosan nem hagynak majd figyelmen kívül” — ennek ellenére bizvást állíthatjuk, hogy a kutatók nem sok hasznát fogják venni a kérdéses műnek. Amit nem lehet — és nem is érdemes — elvárni tőle. Mint ahogy szerencsére senkinek

se jutna eszébe forrásmunkának tekinteni és kutatások során felhasználni a híres festők és zeneszerzők életét népszerűsítő regényeket. Persze, Nagy András könyve nem egészen olyan. Azoktól eltérően nem teljes életrajzot ad, hanem annak csak egy parányi részével foglalkozik, de a különbség elsősorban az írói szándékban és módszerben van. A *Kedves Lukács*ban több a hivatkozás: a szerző számos dokumentum felhasználásával — s ezek között naplók, levelezés, korabeli folyóiratok és más kiadványok is vannak — írta művét, oly módon, hogy ezekből, saját bevallása szerint, hosszabb-rövidebb részleteket épített be a könyvbe. És ez már önmagában véve is a valóságos, megtörtént eseményekhez való nagyobb fokú ragaszkodást feltételezi. De éppen ezáltal lesz megtévesztő. Az élet egészéből kihúz egy szálat, mely eléggé látványosnak tetszik, forgatja, vizsgálja, nézegeti, szubjektív beleéléssel megeleveníti, s így a valódi arányokat elkuszálva, kinagyítja, átsúlypontozza. Szándéka ellenére is ítélekzik, mert „bűntényt” emleget, és ezzel automatikusan bűnöst is feltételez.

Mi lehetett vajon az író célja? A nagy tudós személyiségét, emberi arcát bemutatni, s így közelebb hozni az olvasóhoz? Vagy élet és mű, vagyis a szokványos értelemben vett életforma és a nagyra hivatott egyéniség szellem, alkotás és tudomány iránti elkötelezettségének konfliktusát ábrázolni? Ehhez szolgáltatott volna eseménykeretet, vázat a szerelmi história? Ezek a hipotetikus célkitűzések sikeres megvalósulás esetén talán valamelyest igazolhatnák, hogy a témaválasztás nem felszínes hatásवादszatra és népszerűsítésre való törekvés következménye. A szerző azonban sok mindennel adós marad. A nagy tudós alakja sehogy se elevenedik meg a regényben, megmarad elvont, papírizú figurának, amihez nagymértékben hozzájárul a mű nyakatekert, bonyolult, túlzottan okoskodó nyelvezete, mely nyilván a gondolati gazdagságot és mélységet hivatott érzékeltetni. „Ebben a párás pillanatban a művészetfilozófus azonban a kérlelhetetlenül mechanikus szerkezetre gondolt, fogaskerekek és áttételek uniformizált, sematikus összességére és egyformaságára — ám töretlen előrehaladására; s mindezt kispolgárian stilizáló, politúrozott fedőlap és pár bornírt ornemens köti éppen ahhoz a stílusirányhoz, amely füledt kényelmében, gemütlich konzervativizmusában mindig rettentette” — olvashatjuk az egyik kacskaringós regénymondatot, de számos hasonlóra bukkanhatunk. Ilyen kimódolt leírásokból derül fény élet és mű konfliktusára, azaz „az étellel szembeállított Werk feltételen primátusának önző abszolúciójá”-ra: „Lukács tudta, hogy számára hibásan van feltéve az élet egyik nagy kérdése, hogy neki el kell mennie a »boldogság« árkádjai mellett, hogy nem hagyja elszürkülni a számára más színekben gazdag világot; tudta, hogy őneki mindörökre csak vágyakoznia szabad a csodára és teljesedésre, akkor is, ha ebben a várakozásban éri be élete nagy összeomlása. Így tehát a pszichohigiénia és fejlődéshigiénia óvintézkedéseivel utazott tovább...” A gondolat gyakori ismétlődése — és a

többször hangoztatott Kierkegaard-párhuzam ellenére is mindvégig homály fedi azonban, hogy mindezt honnan tudta előre a nagy tudós. Pedig igazibb és izgalmasabb regénytéma lehetne talán — ha már mulhatatlanul szükséges a regényes feldolgozás és a kérdés ilyen felvetése — az után nyomozni, hogyan, milyen közvetlen előzmények hatására alakulhat ki olyan személyiségstruktúra, amely nem meri vállalni az életet a maga valóságában, helyette, ezt feláldozva, a tudomány elvont régióiba menekül. Ami pedig a cselekménykeretet alkotó tragédiát és az utána való nyomozást illeti, az bizony meglehetősen sápadt és vérszegény, annak ellenére, hogy felfokozott, túldimenzionált formában jelenik meg.

Az elmondottak alapján Nagy András könyvét igen ellentmondásosnak érezhetjük. A szerző adós marad többek között a nagy tudós alakjának megelevenítésével, az ígért személyiségfejlődés ábrázolásával, s mivel következetesen tartózkodik Lukács tetteinek és magatartásának értékelésétől, indokolatlanná válik a szerelmi tragédia mint büntett emlegetése és a mű középpontjába emelése.

HÓDI Éva

A PROBLÉMAMENTES MALEVICS

Szabó Júlia: *Kazimir Malevics*. Corvina Kiadó, Budapest, 1984

A néhai orosz avantgarde két vezéregyénisége kapott kötetet az év folyamán Magyarországon. Az egyik Vlagyimir Tatliné, a másik pedig Kazimir Malevicsé. Míg az első szinte minden használható adatot magába foglaló, vaskos könyvként prezentált, nyomdailag is tökéletesen táltalt nagymonográfia, vele szemben a másik szerény, kis méretű, csupán alapvető tájékozódást nyújtó füzetecske, amely a *Művészet Kiskönyvtára* című sorozatban látott napvilágot. Mivel a sorozatszerkesztő ezúttal eltekintett a kiadvány számának feltüntetésétől, így csak sejteni lehet, hogy az idestova tizenennyolc esztendeje beindított kiskönyvtár várományosai között Malevics — értékéhez és nemzetközi rangjához méltatlanul — ugyancsak a sor végén kullog, jóval jelentéktelenebb neveket engedve maga elé. Emiatt természetesen nem Malevics, hanem az őt (sok helyütt) félreismerő és lekicsinylő értékformáló közeg a felelős, mint ez esetben is.

Malevicsot ma már lehetetlen egyoldalúan — a képzőművészet, illetve a festészet szemszögéből vizsgálva — elszigetelni alkotói teljesítménye kiscsúcsosodásától, a szuprematista teozófiától és világkonceptiótól. Néhány homályos célzást leszámítva azonban Szabó Júlia, a kismonográfia szerzője pont ezt teszi. Ez az álláspont, amely a lengyel származású alkotó életművét kifejezésbelileg és tartalmilag egyaránt leredukálja, lényegében már a hatvanas években, Werner Haftmann tanulmánykötetete nyomán